

Lieta C-745/19**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas Reglamenta 98. panta 1. punktu****Iesniegšanas datums:**

2019. gada 10. oktobris

Iesniedzējtiesa:

Sofijski rayon en sad (Bulgārija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2019. gada 25. septembris

Prasītāji:

PH

OI

Atbildētāja:

Eurobank Bulgaria AD

Pamatlietas priekšmets

Prasība atmaksāt mainīgos procentus no aizdevuma līguma, kurus ir samaksājuši divi patērētāji un par kuriem tie apgalvo, ka tie esot tikuši noteikti, izmantojot negodīgu metodi, un pakārtoti, atmaksāt daļu no šiem procentiem.

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un juridiskais pamats

Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta interpretācija attiecībā uz sekām, kādas izriet no, iespējams, negodīgu līguma noteikumu nepiemērošanas patērētāju līgumā attiecībā uz tā daļām, ko tieši neietekmē apgalvotais negodīgums.

Prejudiciālie jautājumi

1) Vai valsts tiesa, gadījumā, ja tiek konstatēts, ka noteikums par vienusējū procentu likmes maiņu aizdevuma līgumā, kas noslēgts starp uzņēmēju un

patērētāju, ir negodīgs, drīkst uzskatīt, ka saskaņā ar līgumu maksājami procenti (neskatoties uz sākotnējā līgumā esošo pretējo vienošanos) ir noteikti aizdevuma izmaksas brīdī paredzētajā apmērā?

2) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir noliedzoša: vai, ja pastāv negodīgs noteikums, kurā līgumiskā mainīgā procentu likme nav noteikta saskaņā ar likumīgu metodi, valsts tiesa vispār drīkst lemt par procentiem?

3) Kā atbildi uz abiem iepriekšējiem jautājumiem ietekmē apstākļi, ka patērētājs esošās aizdevuma atmaksas laikā ir piekritis tādas metodes, ar ko nosaka procentu likmi, piemērošanai, kas neietver negodīgus noteikumus?

Atbilstošās Savienības tiesību normas un judikatūra

Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV 1993, L 95, 29. lpp.) 6. panta 1. punkts.

Tiesas spriedums, 2012. gada 14. jūnijs, *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, 65. punkts).

Tiesas spriedums, 2013. gada 30. maijs, *Asbeek Brusse* un *de Man Garabito* (C-488/11, ES:C:2013:341).

Atbilstošās valsts tiesību normas

Zakon za zadalzhenyata i dogovorite (Likums par saistībām un līgumiem, turpmāk tekstā – “ZZD”)

Saskaņā ar ZZD 26. panta 4. punktu dažu līguma daļu spēkā neesamība nenozīmē līguma spēkā neesamību, ja tās likumiski aizstāj saistošas likumu normas, vai var pieņemt, ka darījums būtu ticis noslēgts arī bez spēkā neesošajām daļām.

Saskaņā ar ZZD 365. pantu puses uzsāktu tiesvedību izbeidz ar izlīgumu vai nepieļauj tiesvedības uzsākšanu, abpusēji piekāpjoties; saskaņā ar ZZD 366. pantu vienošanās par aizliegtu līgumu nav spēkā, pat ja puses ir bijušas vienprātis par tā spēkā neesamību.

Zakon za zashtita na potrebitelite (Likums par patērētāju tiesību aizsardzību, turpmāk tekstā – “ZZP”, spēkā kopš 2006. gada 10. maija)

146. pants. (1) Negodīgi līguma noteikumi nav spēkā, izņemot gadījumus, kad par tiem ir notikusi atsevišķa apspriešanās.

(3) Apstākļi, ka par dažiem nosacījumiem ir notikusi atsevišķa apspriešanās, neizslēdz šīs nodaļas piemērošanu pārējam līgumam.

(5) Negodīgu noteikumu esamība patērētāju līgumā neizraisa tā spēkā neesamību, ja līgums var pastāvēt arī bez šiem noteikumiem.

147. pants. (1) Līguma noteikumiem, kas tiek piedāvāti patērētājiem, ir jābūt formulētiem skaidri un nepārprotami.

(2) Ja pastāv šaubas par kāda konkrēta noteikuma nozīmi, noteicoša ir interpretācija, kas ir labvēlīga patērētājam.

Zakon za potrebitelskiya kredit (Likums par patēriņa kredītu, turpmāk tekstā – “ZPK”, ir spēkā kopš 2010. gada 1. maija)

Šajā likumā ir paredzētas konkrētas prasības patēriņa kredītligumu spēkā esamībai, kopš 2014. gada jūlija arī attiecībā uz aizdevēja piemēroto metodi atsauces likmes noteikšanai. Saskaņā ar šī likuma pārejas un nobeiguma noteikumu 5. pantu šie noteikumi tomēr neattiecas uz patēriņa kredītligumiem, kas noslēgti pirms tā stāšanās spēkā.

Grazhdanski protsesualen kodeks (Civilprocesa kodekss, turpmāk tekstā – “GPK”)

Saskaņā ar GPK 280. pantu apelācijas instances spriedumi, kuros tiesa ir lēmusi pretēji *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa, turpmāk tekstā – “VKS”) skaidrojošajiem lēmumiem, tās judikatūrai vai Eiropas Savienības tiesas spriedumiem, ar kasācijas sūdzību var tikt pārsūdzēti VKS. Parasti VKS pati pieņem nolēmumu lietā un nodod to atpakaļ izskatīšanai tikai tad, ja ir nepieciešamas procesuālas darbības. Nododot lietu atpakaļ izskatīšanai, tiesvedību uzsāk no prettiesiskās darbības, kuras rezultātā ir atcelts lēmums. VKS rīkojumi attiecībā uz likumu piemērošanu un interpretāciju ir saistoši tiesai, kurai lieta ir nodota atpakaļ izskatīšanai.

Spriedumā Nr. 92/9.9.2019 VKS norādīja, ka no ZZP 146. panta 1. punkta izrietošā bankas kredītligumā ietvertas vienošanās –, kas ļauj bankai, kura piešķir kredītu, mainoties iekšējai pamata procentu likmei, vienpusēji grozīt aizdevuma procentu likmi, – spēkā neesamība nenozīmē, ka spēkā nav arī tajā pašā noteikumā ietvertā vienošanās par līgumisko procentu maksājumu, ko veido līguma parakstīšanas brīdī precīzi (procentos) aprēķinātās bankas iekšējās pamata procentu likmes un līgumā noteiktas papildmaksas summa.

Arī spriedumā Nr. 198/18.1.2019 – līdzīgos apstākļos, kuros aizdevuma līguma noteikumā bija noteikta mainīga procentu likme, kas sastāvēja no divām daļām, vienas fiksētas un vienas mainīgas, un mainīgā daļa bija noteikta saskaņā ar bankas iekšējiem noteikumiem, kā arī līguma slēgšanas brīdī konkrētais procentu likmes apmērs bija norādīts fiksēta skaitļa formā – VKS uzskatīja, ka procentu likmes vienpusēja grozīšana pēc bankas pieprasījuma nav pieņemama. Tomēr šajā gadījumā VKS nodeva lietu atpakaļ izskatīšanai apelācijas tiesā (otrās instances tiesa), nosakot, ka lietas pārskatīšanā ir jākonstatē saskaņā ar līgumu maksājami

maksājumi, piemērojot fiksēto, attiecīgajā noteikumā skaitliskas vērtības formā norādīto procentu likmi.

Īss pamatlietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 2007. gada 16. oktobrī prasītāji ar atbildētāju noslēdza līgumu par aizdevumu mājas būvniecībai 45 000 EUR apmērā, kuru bija paredzēts izmaksāt divās daļās un atmaksāt 252 vienādos ikmēneša maksājumos.
- 2 Saskaņā ar līgumu prasītājiem bija jāmaksā ikgadējie procenti atbildētājas šāda tipa aizdevumiem noteiktās tā dēvētās “pamata procentu likmes” (turpmāk tekstā – “PPL”) apmērā, atskaitot 0,15 %. Līguma slēgšanas brīdī PPL bija 6,35 %. Līgumā bija skaidri noteikts, ka bankas PPL nav apspriežama un ka tās grozījumi pusēm ir saistoši nekavējoties.
- 3 Iekšējos bankas noteikumos ir paredzēts, ka PPL nosaka īpaša nodaļa – aktīvu un pasīvu pārvaldības komiteja (kolēģija) (turpmāk tekstā – “APPK”). Iekšējos noteikumos nav ietverta konkrēta formula tās aprēķinam, bet šajā ziņā ir tikai minēti faktori, nenosakot to attiecīgo svērumu.
- 4 Ar 2008. gada 24. maija, 2008. gada 24. jūlija, 2008. gada 16. oktobra, 2011. gada 24. jūnija un 2012. gada 24. oktobra APPK lēmumiem prasītāju aizdevuma procentu likme tika grozīta un tās apmērs bija 6,55 %, 7,05 %, 7,8 %, 8,05 % un 7,8 %. Kopš 2012. gada prasītāji dažus maksājumus veica ar kavēšanos.
- 5 2014. gada 1. decembrī puses noslēdza papildu vienošanos aizdevuma līguma grozīšanai. Tajā atbilstoši bankas aprēķiniem tika noteikta maksājamā summa un paredzēts, ka no attiecīgā brīža procentu likme tiks aprēķināta kā atsauces likmes, sešu mēnešu *EURIBOR* un fiksētas papildmaksas summa. Ar attiecīgiem nosacījumiem tika noslēgtas vēl divas vienošanās 2015. gada 26. maijā un 2017. gada 24. februārī.

Pamatlietas pušu galvenie argumenti

- 6 Prasītāji lūdz atmaksāt procentus par laikposmu no 2012. gada 2. maija līdz 2014. gada 2. decembrim, ko viņi uzskata esam samaksājuši nepamatoti, jo tie esot noteikti, pamatojoties uz negodīgiem noteikumiem.
- 7 Viņiem esot atmaksājami visi aizdevuma procentu maksājumi, kas veikti norādītajā laikposmā. Kā prasījuma pamatojumu viņi norāda, ka bankas izmantotā metode procentu likmes noteikšanai ir bijusi negodīga. Līdz ar to viss noteikums par līgumiskajiem procentiem neesot spēkā un par aizdevumu neesot jāmaksā procenti.
- 8 Pakārtoti viņi lūdz atmaksāt summu, kas esot aprēķināma, piemērojot sākotnējo, līgumā minēto procentu likmi viņu aizdevumam. Šajā ziņā viņi balstās uz

Bulgārijas judikatūrā valdošo uzskatu, saskaņā ar kuru tad, ja vienošanās par mainīgās procentu likmes noteikšanas veidu līgumā ir panākta nelikumīgi, taču līgumā procentu likmes apmērs aizdevuma izmaksāšanas brīdī ir skaidri noteikts kā skaitliska vērtība, šī procentu likme, kas līgumā norādīta kā skaitliska vērtība, ir jāpiemēro kā tāda, kas ir noteikta visam līguma darbības laikam.

- 9 Atbildētāja apgalvo, ka par noteikumiem esot bijušas atsevišķas apspriešanās (kas ir jautājums, par kuru tiesvedībā lems valsts tiesa). Pakārtoti atbildētāja norāda, ka tie neesot negodīgi.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu motīvu izklāsts

- 10 Šajā gadījumā noteikums par procentu likmes grozīšanu attiecībā uz grozīšanas nosacījumiem varētu būt negodīgs, bet attiecībā uz procentu likmes apmēra noteikšanu līguma slēgšanas brīdī tas nav uzskatāms par negodīgu. Ja iesniedzējtiesa sekotu judikatūrā valdošajam viedoklim un aizdevuma līgumam noteiktu fiksētu procentu likmi, tā aizstātu pušu gribu, kas bija skaidri vienojušās par mainīgu procentu likmi. Pušu gribas aizstāšana ar ko citu pati par sevi varētu tikt interpretēta kā tāda, kas aizskar patērētāju.
- 11 Pastāv divu atzītu Savienības tiesību principu konflikts. No vienas puses, saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu tiesai ir jāatstāj spēkā līguma daļas, kuras neskar negodīgie noteikumi. Šī norma garantē pušu līgumu slēgšanas brīvību. No otras puses, spriedumos *Banco Espanol de Crédito (C-618/10)* un *Asbeek Brusse un de Man Garabito (C-488/11)* Eiropas Savienības Tiesa nosaka valsts tiesai pienākumu formālo līdzsvaru starp pušu tiesībām aizstāt ar efektīvu līdzsvaru, atbrīvojot patērētāju no noteikumiem, kas to aizskar.
- 12 Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā attiecībā uz aizdevuma līgumiem ar mainīgu procentu likmi ir nepieciešams precizējums. Problēma rodas, ja procentu likmi veido divas daļas, viena fiksēta un viena mainīga, un ja mainīgā daļa nav vispārīgi piemērojams biržas indekss, bet gan to nosaka aizdevējs, pamatojoties uz faktoru kopumu. Šādos gadījumos, kad mainīgā daļa nav balstīta ne uz konkrētu formulu, ne uz objektīvu faktoru kopumu ar skaidri noteiktu svērumu, līgumiskā procentu likme neatbilst taisnīguma prasībām.
- 13 Jautājums attiecas tikai uz to, kādas robežas pušu gribas aizstāšanai ir pieļaujamas atbilstoši abiem iepriekš minētajiem principiem.
- 14 Turklāt ir jāpārbauda, vai ir pieļaujams, ka patērētājs piekrīt, iespējams, negodīga noteikuma spēkā esamībai vēlāku, likumīgu ar uzņēmēju noslēgta līguma grozījumu ietvaros, un minētā kontekstā ir jāatbild uz jautājumu, vai šāda individuāla vienošanās atceļ tiesas pienākumu atbrīvot patērētāju no, tādā, iespējams, negodīgā noteikumā ietvertās saistības, kam viņš sākotnēji ir piekritis, ja patērētājs pēc individuālām pārrunām ar uzņēmēju, kuru laikā ir noslēgts spēkā esošs un saistošs līgums bez negodīgiem noteikumiem, ir devis piekrišanu šī [negodīgā noteikuma] spēkā esamībai.

- 15 Ar šādiem līguma grozījumiem puses parasti panāk vienošanos attiecībā uz diviem elementiem – attiecībā uz jau radušos saistību summu (kuru skar, iespējams, negodīgā noteikuma iedarbība) un attiecībā uz jaunu pieeju no aizdevuma izrietošo saistību (attiecībā uz kurām šajā gadījumā netiek norādīts uz negodīgiem noteikumiem) noteikšanai. Ir jājautā, vai un kā vienas vienošanās (par parāda summas noteikšanu) spēkā neesamība ietekmē otras (par jaunas procentu likmes aprēķināšanas metodes noteikšanu) spēkā neesamību.
- 16 Attiecībā uz jautājumu par procentu likmes noteikšanas veidu sākotnēji nolīgtas negodīgas mainīgas procentu likmes gadījumā ir iespējami četri risinājumi.
- 17 Pirmkārt, būtu iespējams, ka tiesa procentu likmi pārveido par fiksētu procentu likmi. Tomēr šāds risinājums ir pretrunā patērētāja skaidri izteiktajai gribai. Vienīgā iespēja kā patērētājs varētu gūt labumu no izdevīgākām procentu likmēm tirgū būtu, saņemot finansējumu no cita uzņēmēja pēc aizdevuma pirmstermiņa atmaksas. Šis risinājums rada risku, ka uzņēmējs aizdevējs dotu priekšroku negodīgu noteikumu par procentu likmju grozīšanu izmantošanai, jo patērētājiem, kas neiestājas par savām tiesībām, būtu jāmaksā augstāki procenti, savukārt patērētājiem, kuri atsaucas uz negodīgiem noteikumiem, saglabātos pienākums maksāt procentus vismaz sākotnēji līgumā norādītās procentu likmes apmērā. Tādējādi uzņēmēja peļņa būtu nodrošināta.
- 18 Otrkārt, būtu iespējams uzskatīt, ka patērētājam tādu negodīgu noteikumu gadījumā, kas attiecas uz metodes noteikšanu mainīgās procentu likmes grozīšanai, saglabātos pienākums maksāt tikai procentu likmes fiksēto daļu. Šis variants būtu saderīgs ar pušu gribu un visprecīzāk atbilstu spriedumos lietās *Banco Espanol de Crédito* (C-618/10) un *Asbeek Brusse un de Man Garabito* (C-488/11) norādītajam principam: tiesa vis neaizstāj pušu gribu, bet gan “svītrot” iespējamā negodīguma skarto daļu. Šis risinājums ir pieņemams tiktāl, ciktāl ar to tiek noteikts sods aizdevējam, kurš rīkojas nelikumīgi. Tomēr tā īstenošana nav iespējama, ja procentu likmes fiksētā daļa, kā šajā gadījumā, ir negatīva, jo tās apmērs ir $-0,15\%$.
- 19 Treškārt, būtu iespējams uzskatīt, ka patērētājam, šādas mainīgās procentu likmes noteikšanas, pamatojoties uz negodīgiem noteikumiem, gadījumā vispār nav jāmaksā procenti. Šis risinājums negodīgus uzņēmējus atturētu visvairāk. Taču ar to aizdevuma līgums tiek pārveidots līdzeklī, ar ko iegūt bezmaksas finansējumu. Problēma šī risinājuma gadījumā ir tiesas iespēja “atbrīvot” konkrētas personas no to saistībām, ja tā, pasludinot šādus noteikumus par spēkā neesošiem, rīkojas pārāk liberāli.
- 20 Ceturtkārt, ir iespējams, ka valsts tiesa negodīgo vienošanos par mainīgo procentu likmi aizvieto ar kaut kādu procentu likmes indeksu, piemēram, likumiskajiem procentiem vai vidējo tirgus procentu likmi attiecībā uz aizdevumu ar vienādu summu, ar vienādu nodrošinājumu un vienādu atmaksas termiņu. Šis risinājums nekādi neievēro pušu gribu un tā sekas ir tādas, ka to gribu aizstāj tiesas griba.

- 21 Arī attiecībā uz jautājumu par vēlāku patērētāja līguma ar negodīgiem noteikumiem grozījumu sekām iesniedzējtiesa uzskata, ka ir iespējami vairāki risinājumi.
- 22 Pirmkārt, ir iespējams lēmums, ka negodīga noteikuma aizstāšana, pusēm vienojoties attiecībā uz nākotni, ar noteikumu, kas nav negodīgs, neietekmē līguma nesaistošo raksturu tā daļā, kurai piemīt trūkumi šī negodīguma dēļ. Šāda risinājuma gadījumā patērētājam viņam par labu grozītais līgums nebūtu saistošs, ciktāl šis grozījums tam radītu nelabvēlīgāku situāciju nekā gadījumā, ja negodīgais noteikums nevienā brīdī līguma spēkā esamības laikā nebūtu radījis sekas attiecībā uz viņu. Šis risinājums pastiprina negodīgu noteikumu tiesību institūta represīvo funkciju. Šāda regulējuma ieviešana savukārt varētu atturēt uzņēmējus pēc savas ierosmes uzlabot patērētāju stāvokli un radīt nosacījumus tiesvedību skaita pieaugumam.
- 23 Otrkārt, būtu iespējams, ka līguma, kas ietver negodīgus noteikumus, grozījumi, kuros patērētājs piekrīt uzņemt daļu no līguma izrietošo seku apmaiņā pret to, ka līgums tiek saskaņots ar likumu, pilnībā novērš patērētājam nelabvēlīgās sekas. Šis risinājums būtu saderīgs ar noteikumu, ka nekad nav negodīgi līguma noteikumi, par ko ir bijusi atsevišķa apspriešanās, kā arī ar gribas autonomijas principu. Tomēr tas mazāk informētajai pusei radītu situāciju, kurā tā varētu neatgriezeniski kaitēt savām interesēm. Turpretim būtu saprātīgi uzskatīt, ka gadījumā, ja pastāv skaidri formulēts paziņojums par to, ka patērētājs ir informēts par negodīga noteikuma esamību, šāda līguma trūkumu novēršana ir iespējama.
- 24 Treškārt, vienošanos par līguma grozīšanu, ar ko tiek grozīti negodīgie noteikumi, iedarbība varētu tik saglabāta, bet tikai daļēji. Šādā gadījumā valsts tiesai būtu jākonstatē, kāda iedarbība būtu bijusi līgumam bez negodīgiem noteikumiem līdz grozījuma brīdim. Sākot ar brīdi, kad ir noslēgts likumīgs līgums par grozījumiem, tomēr būtu jāpieņem pušu griba, kurā nav trūkumu. Šī pieeja ir līdzsvarota un aizsargā gan pušu gribu, gan patērētāja intereses. Taču tā nebūtu īstenojama, ja būtu jāpieņem, ka patērētājam vispār nav jāmaksā procenti, ja sākotnēji ir ticis noslēgts aizdevuma līgums ar negodīgiem noteikumiem, ar ko nosaka mainīgās procentu likmes noteikšanas veidu.